

Поглед на климатските промени низ призмата на човековата безбедност

Никола Донеv

Студент на мастер програмата по меѓународно јавно право, меѓународно приватно право,
меѓународни односи и право на ЕУ
Насока: Меѓународно јавно право

Вовед

Климатските промени го засегаат целото човештво. Денес, повеќе од потребно е наоѓање на соодветна рамка за мобилизација на државите во меѓународната политика за справување со климатската криза. Човековата безбедност претставува потенцијална нормативна рамка за политичка мобилизација во соочувањето со глобалните климатски промени. Овој труд ги анализира климатските промени низ призмата на човековата безбедност и инсистира на потребата од редефинирање на традиционалните концепти на безбедност и суверенитет како нужност за справување со овој предизвик. Преку анализа на интердисциплинарниот карактер на човековата безбедност ќе биде претставен потенцијалот на овој концепт да биде нормативна рамка за креирање политики.

Концептуализација на човековата безбедност

Концептот на човекова безбедност е производ на „критичките безбедносни студии“¹ кои барале редефинирање на безбедноста со цел соочување со предизвиците на модерноста. Традиционалниот концепт на безбедност е фокусиран на државата како референтен објект на заштита - нејзиниот територијален интегритет и просперитет. За разлика од ова, човековата безбедност за референтен објект го поставува човекот со сите негови комплексности и ги зема во предвид меѓучовечките односи.² Човековата безбедност добива

¹ Како интелектуални претходници често се цитираат:

- Ullman H., Richard (1983) *Redefining Security*. *International Security*, 8(1), 129–153. doi:10.2307/2538489
- Mathews Tuchman, Jessica (1989) *Redefining Security*. *Foreign Affairs*, 68(2), 162–177. doi:10.2307/20043906

² Донеv, Никола. Наумоска, Ана. „Употребата на сила во меѓународното право низ призмата на човековата безбедност импликации врз државите и луѓето“. Научноистражувачка Студентска Конференција на Економски и Правен - НИСКЕП, 2020.

на значење како официјален концепт во извештајот за развој³ на УНДП (United Nations Development Program - UNDP) од 1994 со што добива особено внимание од академската јавност, како и од креаторите на политики, како модел за справување со национални предизвици во развојот. Етаблирањето на човековата безбедност од страна на УНДП, односно од областа на развојот означува препознавање на важноста на безбедноста во општиот развој на човекот и заедницата.

Иако елементите на човековата безбедност се дефинирани, сепак не постои единствена дефиниција. Како најсоодветна синтетичка дефиниција може да се земе таа на Тејлор Овен: “Човековата безбедност е обезбедување на есенцијалното јадро на човековиот живот од критични и распространети економски, здравствени, политички, лични закани, како и закани по заедницата, обезбедувањето на храна и закани по животната средина.”⁴

Од оваа дефиниција може да ги извлечеме основните постулати на човековата безбедност. Првично, дефиницијата определува седум категории на закани по човековата безбедност: економски; здравствени; лични; политички; закани по заедницата; обезбедувањето на храна и закани по животната средина. Понатаму „...обезбедување на есенцијалното јадро на човековиот живот...“ ја поврзува човековата безбедност со системот на меѓународното право за правата на човекот кој го зајакнува немилитаристичкиот карактер на човековата безбедност. Во извештајот насловен „In Larger Freedom: Towards Development, Security and Human Rights for All“ се дефинираат три столба на човековата безбедност:⁵ Првиот столб е слободата од страв (freedom from fear) - заштита на физичкиот интегритет на човекот како индивидуа, но и на заедницата во целост; Вториот столб е слобода од сиромаштија (freedom from want) - точката на поврзување помеѓу човековата безбедност и развојот. Човековата безбедност е предуслов за развојот на општеството затоа што единствено стабилно и мирно општество може да гради системи за одржлив развој и

³ UNDP. 1994. Human Development Report 1994: New Dimensions of Human Security

⁴ Owen, Taylor. „Human Security Thresholds“, *Routledge Handbook of Human Security*, eds. Martin Mary, Owen Taylor, Routledge, New York, 2014, достапна на: <[https://pdf.zlibcdn.com/dtoken/ba57153d4d8d73488a9422f2b7d3d3df/Routledge_Handbook_of_Human_Security_\(Routledge_Ha_2710463_\(z-lib.org\).pdf](https://pdf.zlibcdn.com/dtoken/ba57153d4d8d73488a9422f2b7d3d3df/Routledge_Handbook_of_Human_Security_(Routledge_Ha_2710463_(z-lib.org).pdf))>

“Human security is the protection of the vital core of all human lives from critical and pervasive environmental, economic, food, health, personal and political threats.”

⁵ United Nations General Assembly, Report of the Secretary General: In larger freedom: towards development, security and human rights for all, 26 May 2005, достапно на: <<https://www.ohchr.org/Documents/Publications/A.59.2005.Add.3.pdf>>

третиот столб е слобода од недостоинство (freedom from indignity) - човековата безбедност како концепт не се фокусира само на голата егзистенција на човекот и неговиот опстанок. Концептот е насочен и кон унапредување на веќе постоечкиот систем. Во оваа насока се става фокус на владеење на правото, демократијата и човековите права.

Климатските промени како безбедносно прашање

Во контекст на глобалните климатски промени, нивното разгледување од аспект на човековата безбедност го истакнува прашањето за подобноста на темата да биде безбедносно прашање (securitization). Постојат автори кои се скептици или кои тврдат дека безбедносните студии не се подобни за справување со климатските промени. Овде треба да се истакне дека нивните аргументи се засноваат на одбивање на проширувањето на дефиницијата на безбедност - тема која е надмината во литературата. Дополнително, Копенхагенската школа тврди дека врамувањето на една област како безбедносно прашање, доведува до загрозување на други области. Како против аргумент се истакнува специфичноста на климатските промени како глобален проблем со импликации врз многу области кои се веќе вработени како прашања на безбедноста. Иако е јасно дека климатските промени имаат своја релевантност во традиционалниот смисла на безбедноста - нејзиниот фокус е државата и се одликува со призив на милитаризам. Сепак од овој аспект климатските промени се третираат како мултипликатори на закани - врска помеѓу климатските промени и конфликтите е секундарна: климатските промени генерираат недостиг на ресурси (иако тоа не е единствениот фактор што генерира недостиг); недостигот генерира нестабилност кој резултира со насилен конфликт. Освен тоа, покрај факторите предизвикани од климата, постојат и други фактори како што се политички и етнички тензии, кои играат улога во ескалација на конфликтот.⁶

Човековата безбедност е поинклузивен концепт чиј фокус е човекот и ги зема во предвид закани по секојдневието на човекот. Директните закани по човековата безбедност можат да имаат импликација по традиционалната безбедност. Така, со промена на климата доаѓа до недостиг на вода или плодна почва кои генерираат недостиг - односно закана по обезбедувањето на храна и вода која може да иницира процеси на ескалација кои

⁶ Baysal, Başar and Karakaş, Uluç, "Climate Change and Security: Different Perceptions, Different Approaches", Uluslararası İlişkiler, Volume 14, No. 54, 2017, pp. 21-44.

имаат потенцијал да прераснат во насилен конфликт, односно да бидат закана по безбедноста на државата. Оваа инклузивност на комплексности е важна при анализирање на климатските промени.⁷

Климатските промени низ призма на човековата безбедност

Специфичноста на глобалните климатски промени е тоа што го надминуваат индивидуалното и се манифестираат глобално. Начинот на кој треба да се гледа влијанието на глобалните климатски промени е низ интерсекционалната призма затоа што истите делуваат врз локални колективи и мрежи преку зголемување на ранливоста на одредени заедници.⁸ Дополнително, поради поврзаноста на глобализираниот свет, се зголемуваат ризиците низ другите точки на мрежата со што се ослабнува целокупната способност на заедницата да се справи со заканите по човековата безбедност.⁹ Влијанието на климатските промени во различни региони од светот ги засилува веќе постоечките нееднаквости помеѓу државите, како во рамки на државата, така и помеѓу индивидуите. Особено ги засилуваат нееднаквостите кои се евидентни како остаток на штетни колонијални политики, како и пост-колонијални експлоатации од страна на големи компании коишто го спречуваат развојот на заедницата.¹⁰ Дополнително, постојат разлики и во однос на заканите по индивидуите, па така жените се поизложени на ризици предизвикани од климатските промени отколку мажите поради определени патријархални сфаќања и очекувања од жената во периоди на криза. Насилството кое произлегува од преголемата експлоатација на земјините ресурси ги загрозува животите на маргинализирани заедници и дополнително ја влошува нивната состојба поради што се засилуваат дискриминацијата, нееднаквата

⁷ Dyer, Hugh. "Environmental security and international relations: the case for enclosure." *Review of International Studies* 27.3 (2001): 441-450.

⁸ Morrissey, John. "Towards a human security vision of global climate action." *Geoforum* 107 (2019): 220-222.

⁹ Matthew A., Richard "Climate Change and Human Security." *Climate Change: What It Means for Us, Our Children, and Our Grandchildren*, edited by Joseph F. C. DiMento and Pamela Doughman, 2nd ed., The MIT Press, 2014, pp. 257-94, <http://www.jstor.org/stable/j.ctt9qf76d.11>.

¹⁰ Barnett, Jon, and Adger W., Neil. "Climate change, human security and violent conflict." *Political geography* 26.6 (2007): 639-655.

социјална и економска положба на различните структури во државата, па самото тоа доведува до креирање на атмосфера на политичко, културно и религиозно насилство.¹¹

Врамувањето на климатските промени како безбедносно прашање, односно прашање на човекова безбедност ни овозможува да се соочиме со сите предизвици преку јазикот на безбедноста, истовремено овозможува решенијата да бидат одржливи. Првично, значајна е заштита на човековиот физички интегритет од зголемувањето на честотата на поплави, особено на островските држави. Понатаму, слободата од сиромаштија ѝ дава рамка на државата преку нејзините политики да интервенира на локално, мултилатерално и глобално ниво за мобилизација против климатските промени со што го зачувува потенцијалот за развој на државата и луѓето. Слободата од недостоинство бара поширока мобилизација во справувањето со глобалните климатски промени – ова значи креирање и зацврстување на систем од норми кои би воспоставиле мрежи на сигурност особено за помалку развиените држави во нивниот процес на енергетска транзиција. Во оваа насока се покренува и прашањето за климатска правда. Врамувањето на климатските промени како прашање на еднаквост вклучува, пред сè, препознавање на различните последици за човековата безбедност, особено за регионите или социјалните групи кои се поранливи на климатските промени. Човековата безбедност мора да го вклучи и овој аспект на правичност во процесот на политичка мобилизација. Само на таков начин може да се спречи загрозувањето на едни региони во светот од климатски промени, на сметка на успешно справување со истите во други региони, поради што е нужен пристап врамен во системот на човекови права.¹²

Заклучок

Глобалните климатски промени претставуваат еден од најголемите предизвици за човештвото денес. Меѓународната политика и меѓународното право го имаат потенцијалот

¹¹ Брсакоска Базеркоска, Јулија. „Еколошките прашања во меѓународните односи“. *Механизмите за остварување на правото на здрава животна средина*. Член 1 - Институт за глобална политика и право. 13 Мај 2019

[https://article1.mk/2019/05/13/%d0%bf%d1%80%d0%be%d1%84-%d0%b4-%d1%80-%d1%98%d1%83%d0%bb%d0%b8%d1%98%d0%b0-](https://article1.mk/2019/05/13/%d0%bf%d1%80%d0%be%d1%84-%d0%b4-%d1%80-%d1%98%d1%83%d0%bb%d0%b8%d1%98%d0%b0-%d0%b1%d1%80%d1%81%d0%b0%d0%ba%d0%be%d1%81%d0%ba%d0%b0-%d0%b1%d0%b0%d0%b7%d0%b5%d1%80%d0%ba%d0%be%d1%81%d0%ba%d0%b0-%d0%b5/)

[%d0%b1%d1%80%d1%81%d0%b0%d0%ba%d0%be%d1%81%d0%ba%d0%b0-](https://article1.mk/2019/05/13/%d0%bf%d1%80%d0%be%d1%84-%d0%b4-%d1%80-%d1%98%d1%83%d0%bb%d0%b8%d1%98%d0%b0-%d0%b1%d1%80%d1%81%d0%b0%d0%ba%d0%be%d1%81%d0%ba%d0%b0-%d0%b1%d0%b0%d0%b7%d0%b5%d1%80%d0%ba%d0%be%d1%81%d0%ba%d0%b0-%d0%b5/)

[%d0%b1%d0%b0%d0%b7%d0%b5%d1%80%d0%ba%d0%be%d1%81%d0%ba%d0%b0-%d0%b5/](https://article1.mk/2019/05/13/%d0%bf%d1%80%d0%be%d1%84-%d0%b4-%d1%80-%d1%98%d1%83%d0%bb%d0%b8%d1%98%d0%b0-%d0%b1%d1%80%d1%81%d0%b0%d0%ba%d0%be%d1%81%d0%ba%d0%b0-%d0%b1%d0%b0%d0%b7%d0%b5%d1%80%d0%ba%d0%be%d1%81%d0%ba%d0%b0-%d0%b5/)

¹² O'Brien, Karen & Leichenko, Robin. (2006). *Climate Change, Equity and Human Security*. Die Erde. 137.

за соочување со последиците од климатските промени преку меѓународната соработка. Антропоцената ера е карактеризирана со големо ниво на поврзаност и меѓузависност, затоа човековата безбедност како рамка е соодветна за справување со глобалните климатски промени. Човековата безбедност која го центрира човекот како нејзин референтен објект на заштита нуди подобна нормативна рамка за справување со климатските промени затоа што токму преку овој концепт може да ги инкорпорира сродните дилеми на човековите права и прашања во врска со правичноста. Истовремено, интердисциплинарниот и интерсекционален карактер на човековата безбедност овозможува холистички пристап кон истражување и градење одржливи политики.

БИБЛИОГРАФИЈА

1. Barnett, Jon, and Adger W. Neil. "Climate change, human security and violent conflict." *Political geography* 26.6 (2007): 639-655.
2. Baysal, Başar and Karakaş, Uluç, "Climate Change and Security: Different Perceptions, Different Approaches", *Uluslararası İlişkiler*, Volume 14, No. 54, 2017, pp. 21-44.
3. Dyer, Hugh. "Environmental security and international relations: the case for enclosure." *Review of International Studies* 27.3 (2001): 441-450.
4. Matthew A., Richard "Climate Change and Human Security." *Climate Change: What It Means for Us, Our Children, and Our Grandchildren*, edited by Joseph F. C. DiMento and Pamela Doughman, 2nd ed., The MIT Press, 2014, pp. 257-94, <http://www.jstor.org/stable/j.ctt9qf76d.11>.
5. Morrissey, John. "Towards a human security vision of global climate action." *Geoforum* 107 (2019): 220-222.
6. O'Brien, Karen & Leichenko, Robin. (2006). *Climate Change, Equity and Human Security*. Die Erde. 137.
7. Owen, Taylor, „Human Security Thresholds“, *Routledge Handbook of Human Security*, eds. Martin Mary, Owen Taylor, Routledge, New York, 2014, достапна на: <[https://pdf.zlibcdn.com/dtoken/ba57153d4d8d73488a9422f2b7d3d3df/Routledge_Handbook_of_Human_Security_\(Routledge_Ha_2710463_\(z-lib.org\).pdf](https://pdf.zlibcdn.com/dtoken/ba57153d4d8d73488a9422f2b7d3d3df/Routledge_Handbook_of_Human_Security_(Routledge_Ha_2710463_(z-lib.org).pdf) >
8. UNDP. 1994. *Human Development Report 1994: New Dimensions of Human Security*
9. United Nations General Assembly, Report of the Secretary General: In larger freedom: towards development, security and human rights for all, 26 May 2005, достапно на: <https://www.ohchr.org/Documents/Publications/A.59.2005.Add.3.pdf>
10. Браскоска Базеркоска, Јулија. „Еколошките прашања во меѓународните односи“. *Механизмите за остварување на правото на здрава животна средина*. Член 1 - Институт за глобална политика и право. 13 Мај 2019
11. Донев, Никола. Наумоска, Ана. „Употребата на сила во меѓународното право низ призмата на човековата безбедност импликации врз државите и луѓето“ Научноистражувачка Студентска Конференција на Економски и Правен - НИСКЕП, 2020.